

KARADENİZ

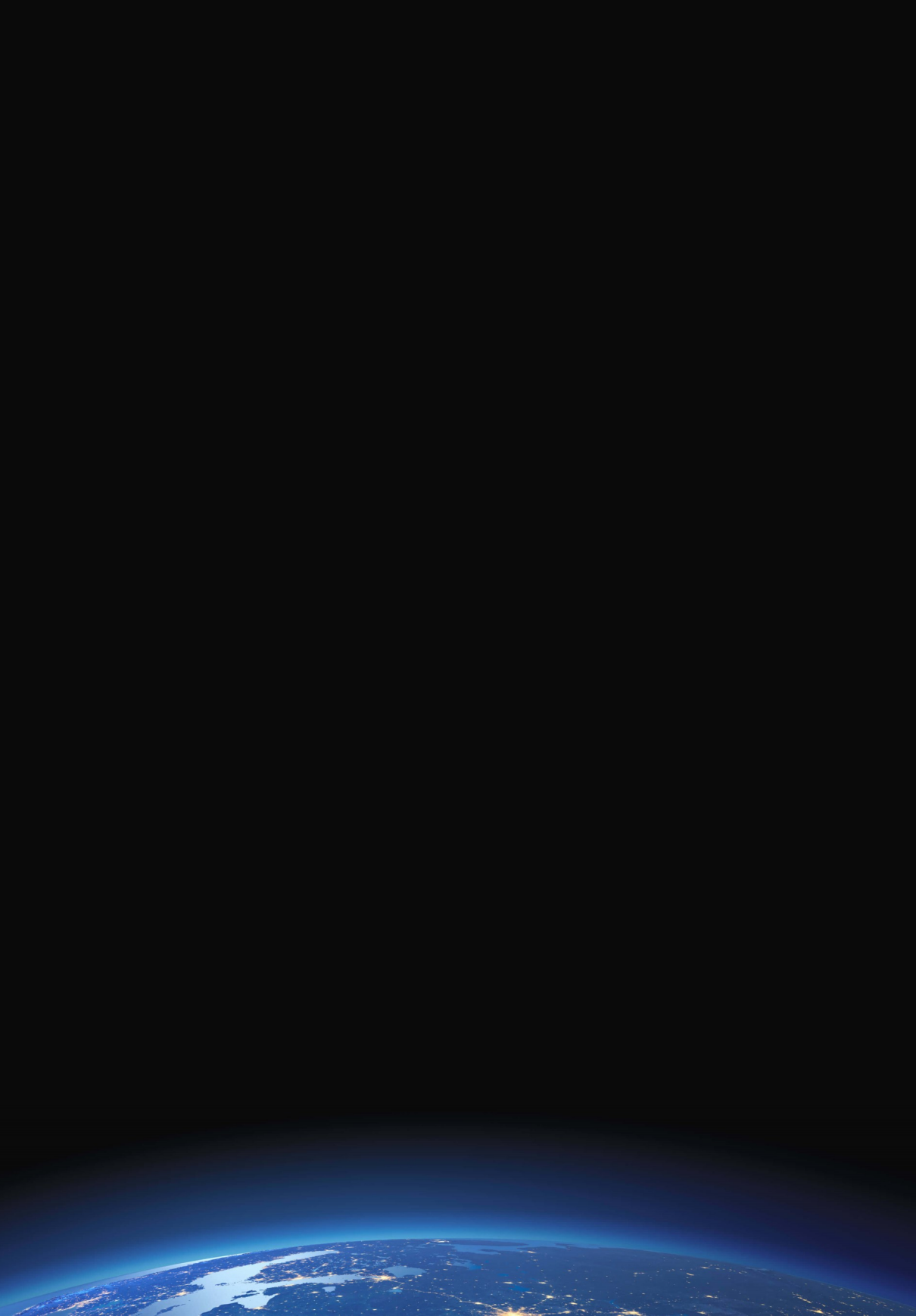
2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

KARADENİZ: 2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 1

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-35-3

© 2021 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Temmuz 2021, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yasaından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editör: Özgür Tüfekçi

İçindekiler

TAKDİM 8

1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2020 Görünümü

Çok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020 13

RUKİYE PATAN ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020 51

HÜLYA KINIK

İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan:
2020 78

VAHİT GÜNTAY

Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020 108

DİLEK KARADENİZ TOPAL

Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020 143

HASAN YILMAZ

Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova:
2020 182

SELİM KURT

Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020 208

EDA TUTAK

Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020 243

YAŞAR SARI

Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020..... 290

ADNAN SEYAZ

Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020..... 320

ŞEYMA KALYONCU

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Trump Giderken Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası: 2020 354

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020 385

PELİN ÇOLAK ve CEREN HAKYEMEZ

Geniş Karadeniz Havzası'nda Çin'in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020..... 412

MÜGE YÜCE

Avrupa Birliği'nin Geniş Karadeniz Havzası'na Yönelik Politikaları: 2020 439

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırtaşan Sorunlar

Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye'nin Jeopolitik Mücadelesi 476

RAHMAN DAĞ

Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası'nda Göç ... 498

İSMAİL KÖSE

“Kanal İstanbul” Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine
Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme 523

BÜLENT ŞENER

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 551

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında
Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri..... 595

NİSA ERDEM

2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri 625

AHMET ATEŞ

Karadeniz ve Küreselleşme 650

BÜŞRA YILMAZ ve MURAT ÇEMREK

Geniş Karadeniz Bölgesi'nde Entegrasyon Hareketleri ve
Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış 678

BAYRAM GÜNGÖR

YAZARLAR 714

TAKDİM

Karadeniz: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın hayatına başladığı bu ilk çalışmayla küresel ve bölgesel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olmayı amaçlamaktadır.

Kısa zamanda yoğun bir çalışma ve emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan elinizdeki eserin bilgi ağırlıklı olması hedeflenirken, yazarların yapmış olduğu analizler okuyucunun takdirine bırakılmıştır. Bu noktada birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümleri kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2020’de Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta yirmi bir makale yer almaktadır. Üç bölümünden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2020 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan ve Özgür Tüfekçi’nin Türkiye’nin pandemi koşulları altında 2020 yılında geirmış olduğu süreçleri ele aldığı “ok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020” başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık “Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020”; Vahit

Güntay “İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan: 2020”; Dilek Karadeniz Topal “Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020”; Selim Kurt “Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova: 2020”; Eda Tutak “Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020”; Yaşar Sarı “Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020”; Adnan Seyaz “Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020”; Şeyma Kalyoncu “Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Trump Giderken: Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası, 2020”; Pelin Çolak ve Ceren Hakyemez’in “NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Çin’in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020”; ve Fevzi Kırbaşoğlu ve Özgür Tüfekçi’nin “Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası’na Yönelik Politikaları: 2020” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Rahman Dağ “Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye’nin Jeopolitik Mücadelesi”; İsmail Köse “Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası’nda Göç”; Bülent Şener “‘Kanal İstanbul’ Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Nisa Erdem “Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri”; Ahmet Ateş “2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri”; Büşra Yılmaz ve Murat Çemrek “Karadeniz ve Küreselleşme”; Bayram Güngör “Geniş Karadeniz Bölgesi’nde Entegrasyon Hareketleri ve Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

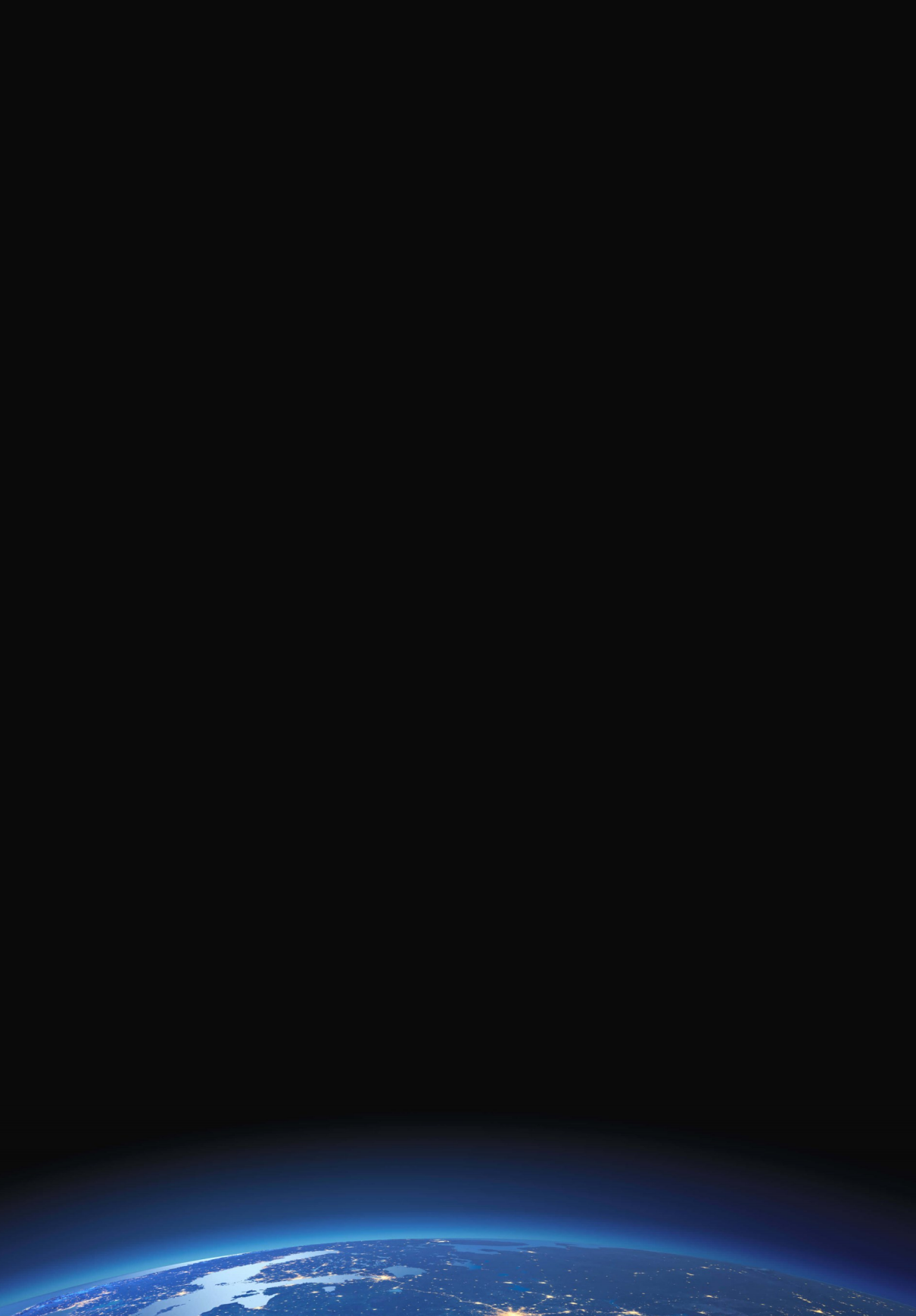
Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederim.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü
Trabzon - Nisan 2021

Bölge Ülkelerinin
2020 Görünümü

1. BÖLÜM

İÇ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI İÇİNDE BULGARİSTAN: 2020

Vahit Güntay

[Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Giriş:

Türkiye ile komşuluk ilişkileri ve tarihsel bağları itibariyle önemli bir aktör olan Bulgaristan'ın komünizmin çöküşünden sonra demokrasiye ve piyasa ekonomisine geçişi sorunsuz olmamış, birçok farklı çalışmaya da 2000 sonrasında yoğun bir şekilde konu olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde tarihsel geçmişi ve Karadeniz'deki konumundan yola çıkılarak 2020 yılı gelişmeleri itibariyle Bulgaristan mercek altına alınacaktır. Bu açıdan Bulgaristan ile ilgili derin ve analitik bir analiz farklı bir çalışmanın konusudur. Fakat 2020 yılı ve sonrası yaşanacak gelişmelere ışık tutması açısından bazı hususların da vurgulanması bu bölümün çerçevesindedir.

Bulgaristan'ın 1990 sonrasında Batı ittifaklarına entegrasyon hedefi, Mart 2004'te NATO'ya katılan yedi ülke arasına girişiyle tescillenmiş ve Aralık 2002'de Avrupa Birliği (AB), "üyelik kriterlerine uymada daha fazla ilerlemeye bağlı olarak" Bulgaristan'ı 2007 yılında tam üye olarak kabul edeceğini açıklamıştır. Bulgaristan'ın bu kurumlara katılımı, ülke tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Batı merkezli dinamizm ve yön ülkenin başta Türkiye olmak üzere Karadeniz özelindeki politikalarını da şekillendirmiştir. AB ve NATO, Bulgaristan'ın bir parçası olmak istediği Batı yaşam standartlarını temsil etmektedir. Ülkenin tıpkı Türkiye gibi Avrupa ile Asya arasındaki kavşakta durması ve göç gibi gelişmelerle kritik

konumu Bulgaristan'ın Avrupa ve Karadeniz politikalarında elini güçlendirmektedir. Ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümü ile ilgili konuları içeren Avrupa bütünleşmesi arzusu, sahip olduğu konum ile daha dinamik bir seyir sunmaktadır.

Bulgaristan, 1989 sonrası dönemde tarihi değişimler yaşamıştır ancak bu süreçte Bulgar halkı benzeri görülmemiş zorluklar da yaşamıştır. Siyasi ve ekonomik dönüşüm çok yavaş gerçekleşirken ve birbirini izleyen hükümetler sürdürülebilir sosyal, siyasi ve ekonomik dönüşüm ve kalkınma için olumlu koşulları yaratmada nispeten başarısız olmuşlardır. Ülkenin özellikle Karadeniz'e olan ilgisi de inişli çıkışlı gelişmelerle hep geri planda kalmıştır.

Küresel gelişmeler düşünüldüğünde Bulgaristan için de 2020 yılı hem politik hem de ülkenin diğer dinamikleri açısından son derece gergin ve karmaşık geçmiştir. Eski kurumsal gelenekler de düşünüldüğünde birçok siyasi skandal, meclis içi mücadeleler, kurumlar arası anlaşmazlıklar ve sivil protestolar son dönemde ülkenin gündemini sık sık meşgul etmiştir. Bütün bu alışılmış gelişmelere, son derece ciddi bir sağlık fırtınasına dönüşen Covid-19 salgını da eklenince, sosyal ve ekonomik kriz kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum da siyasi gerilimlere ve vatandaşların devlet kurumlarına ve genel olarak demokratik siyasi sürece zaten az olan güvenlerinin neredeyse tamamen çökmesine yol açmıştır.

Bu bölüm dahilinde Bulgaristan'daki son gelişmeler kendi dinamikleri içerisinde analiz edilecektir ve 2021 yılı için bir projeksiyon sunulacaktır. Bu analiz iç politika, ekonomi ve Karadeniz eksenindeki diğer ülkelerle olan ilişkiler açısından da son dönemdeki gelişmelere dair genel verilerle desteklenecektir. Bölüm Bulgaristan ile ilgili genel bilgilerin 2020 yılı içerisinde yorumlanmasının ardından yıl içindeki verilerin tartışılmasıyla devam edecek, 2020 yılı geride

bırakılırken politik alana ilişkin seyir sonrası 2021 yılına ilişkin beklentiler ile sonuçlandırılacaktır.

2020 Yılı Geride Kalırken Bulgaristan'a İlişkin Genel Bilgiler

AB her üye devlet ile ilgili verilerin yer aldığı raporları düzenli olarak ülkelere dair genel bilgilerle birlikte revize etmektedir. Bu raporlar ışığında 2020 yılında Bulgaristan ile ilgili genel bilgiler şu şekildedir. Ülke üç düzey yönetim anlayışı çerçevesinde (merkezi, bölgesel ve yerel) üniter bir hükümet sistemine sahiptir. Kamu idaresinin yapısı, merkezi ve bölgesel yönetim arasında açık bir ayrım ile üç seviyeli yönetimi yansıtmaktadır. Merkezi idarenin temelleri Başbakanlık, Bakanlıklar (şu anda 17 ve her hükümete göre değişen), Devlet Ajansları (şu anda 11 ve zamanla değişen), Yürütme Ajansları (şu anda 29) ve devlet komisyonlarının idareleri (şu anda beş ve zamanla değişen) ve ayrıca kanunla veya Bakanlar Kurulunun kararları ile şekillenen birimlerden oluşmaktadır (European Commission, 2020:15-19).

Bulgaristan'da bölgesel idarelerin yapısı ise kendi içerisinde yine üç düzeye sahiptir. Bunlar genel bölgesel yapı, belediye ve ilçeler diyebileceğimiz yapılardan oluşmaktadır. Bu yapıların kapsam ve görevleri ile ilgili 2020 yılında bazı değişiklikler olmuştur. Bulgaristan, politika koordinasyonunu denetleyen 28 bölgesel yönetime sahiptir. Bölge valileri siyasi olarak atanmış kişilerdir ve bölge yönetimleri Bakanlar Kuruluna rapor vermektedir. Yerel yönetimin özünü oluşturan ülkede 265 belediye idaresi bulunmaktadır (Stanev ve diğerleri, 2011:125-129).

Bulgaristan'da yerel yönetim, seçilmiş bir belediye başkanının yerel icra kurulu başkanı olarak ve seçilmiş bir kurulun yerel yasama organı olarak hizmet verdiği konsey modeline dayanmaktadır. İlçe idareleri, seçilmiş belediye başkanları ve konseyleriyle aynı yerel yönetim modelini izlemektedir. 2020

yılında bu yapı üzerinde de bazı küçük değişiklikler olmuştur. Özellikle Covid-19 salgını süreci ile birlikte artan bazı siyasi gösterilerin denetlenmesi hususunda yerel yapıların yetkileri güçlendirilmiştir. Son olarak, işlevi Bakanlar Kurulu'na belirli alanlarda politika uzmanlığı ve tavsiyelerde bulunmak olan eyalet kamu danışma komisyonları ve konseyleri bulunmaktadır (Kandilarov, 2020: 3).

Anayasaya göre, Bakanlar Kurulu iç ve dış politikanın yönetilmesi ve uygulanmasından sorumludur. Özellikle 2020 yılı içerisindeki bazı protestolar Boiko Borisov'un önderliğindeki hükümetin işini zorlaştırmıştır. Bu tür protestolar karşısında kamu düzeninin sağlanması ve ulusal güvenliğin tesisi konusunda birçok ülke 2020 yılı içerisinde zorlu sınavlar vermiştir.

Bölgesel politikalar ve kalkınmayı takip etmek amacıyla ülke bölgelere ayrılmıştır ve bu durum yönetsel anlayış olarak Avrupa'daki ülkelerin birçoğu ile benzerlik göstermektedir. Bölgesel hükümetler bölgesel politikaların uygulanmasını denetlemekte ve ulusal/yerel çıkarları koordine etmektedir. Her bölge, yereldeki devlet politikalarının uygulanmasından, ulusal çıkarların korunmasından, hukukun üstünlüğünden, kamu düzeninden ve idari denetimden sorumlu olarak Bakanlar Kurulu tarafından atanan bir bölge valisi tarafından yönetilmektedir (Heilmann ve diğerleri, 2019:22-25). Bölge valileri de bu haliyle, bölgesel yönetimler tarafından desteklenerek koordine sağlanmış olmaktadır. AB'nin 2020 yıl içindeki bazı reform paketlerinde bölgesel politikaların daha sıkı uygulanmasının hükümetlerin elini güçlendireceği vurgusu yinelenmiştir.

Bulgaristan'daki çok düzeyli hükümet, yetki ve sorumlulukların net bir dağılımıyla ilgili yasalar tarafından uyum içinde hareket etmektedir. Fakat dönemsel olaylardan etkilenen koordinasyon zaman zaman merkez ile yerel arasında problemleri de gün yüzüne çıkarmaktadır (Kandilarov, 2020:3).

Bu dönemsel gelişmelerden birisi de 2020 yılı içerisindeki Covid-19'dur. Bulgaristan'da her bölgenin gelişmişlik düzeyi aynı değildir ve salgınla birlikte etkilenen bazı bölgeler merkezden bekledikleri desteği alamadıklarını belirtmiştir. Fakat merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki devri gibi, farklı seviyeler arasındaki iletişim ve işbirliği yasal çerçeve içinde iyi bir şekilde kurulmuştur ve bu konuda Bulgaristan son yıllarda olumlu ilerlemeler kaydetmiştir.

2020 Geride Kalırken Yönetimsel Gelişmeler:

Belediyeler, mali özerklik dahil, inisiyatif almak ve kaynaklar için rekabet etme özerkliğine sahiptir. Çok düzeyli yönetimdeki en büyük sorun, ülkenin eşitsiz gelişimi ve birçok kırsal alanın nüfusunun azalmasıdır. Son yıllardaki göçlerden etkilenen Bulgaristan'ın kuzeydoğu bölgesi ekonomik gelişme açısından son derece geri kalmış durumdadır (Bratu ve diğerleri, 2017:119-124). 2020 yılı başında şehirlere olan göç devam ederken salgınla birlikte dönemsel bir gelişmeye bağlı olarak durmuştur.

Büyük ölçüde merkezi hükümetin fonlarına ve girişimlerine bağımlı olan bölgesel hükümet büyük bir zorluk içindedir ve Covid-19 şartları daha ciddi ve belki de kalıcı sorunları beraberinde getirebilir. Bu gelişmelere karşılık, belediyeler vergilerden veya ekonomik faaliyetlerden gelir elde edememekte ve büyük ölçüde merkezi hükümetin finansmanına bağımlıdırlar. Konu ile ilgili 2020 içerisinde merkezde tartışmalar yaşanmıştır ve bu durumun esnetilmesi hususunda yerel yönetimlerden talepler gelmektedir. Böyle bir durumun hem siyasi hem de finansal bağımlılıklar yaratması, böylece yerel yönetim fikrinin temelini yok edebileceği vurgusu yapılmaktadır. Bunun aksine, merkezde ve zengin olan Sofya gibi belediyeler çok çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır.

Yatırım çekebilme konusunda, kùltür ve turizm gibi alanların geliştirilmesi bu kapsam dahilinde değerlendirilmişti fakat 2020 yılının gelişmeleri başta turizm olmak üzere gelirlerde ciddi bir düşüşü beraberinde getirmiştir. Hükümet politikaları ile ilgili 2020 yılı içindeki bazı protestolar da yatırım konusunda bazı ertelemeleri beraberinde getirmiştir. Fakat genel itibariyle AB raporlarına yansıyan boyutlarıyla yönetim ve hizmetlerin kalitesi son on yılda önemli ölçüde iyileşmiştir. Bununla birlikte, büyük bölgesel eşişsizlikler, belediyelerin çoğunda yerel düzeyde genel olarak zayıf bir idari kapasite ve hizmet sunumundaki eksiklikler halen istenilen düzeye ulaşmamıştır (Freedom House, 2020:4-7). Yerel yönetimlerde son yıllarda çeşitlilik göze çarpmaktadır ve bazı belediyeler daha fazla mali özerklikleri nedeniyle daha bağımsızdır. 2020 verilerine göre bu mali özerklikler istenilen seviyede halka yansıtılamamıştır.

Halkla ilişkiler açısından bakıldığında herhangi bir partinin mecliste sandalyelerin çoğunluğunu elde edememesi nedeniyle hükümet fikir birliğine ihtiyaç duymaktadır ve 2020 yılında bu daha çok hissedilmiştir. Bunun bir istisnası, parlamentoda temsil edilen diğer birkaç partinin desteğine dayanan, ancak kabinede başka hiçbir parti temsilcisini içermeyen 2009-2013 azınlık hükümetiydi. Siyasi kadrolar ile idari kadrolar arasında net bir ayırım vardır ve 2020 içerisinde bu konuda düzenlemeler yapılması sık sık gündeme gelmiştir. Bununla birlikte sistemin sık sık yeniden yapılandırılması tartışmaları, bakanların siyasi olarak isteksiz bir idari personel ile çalışmak zorunda kalması ve partiye yakın kişilerin bu personelle ikamesi konusundaki adımlar yönetsel sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Kandilarov, 2020:3). Sonuç olarak, özellikle kıdemli memurlar arasında siyasallaşma yüksektir ve son yıllarda hissedilir hale gelmiştir. Uygulamada ilgili bakanlıktan aşağıya doğru çoğunlukla merkezileştirilmiş bir kadro arayışı yönündedir. Belediyelerin ekonomik faaliyetlerde bulunmalarına ve AB fonlarına başvurmalarına izin verilmesi

yaklaşımı benimsedikçe yerel düzeyde merkez baskısının azalması öngörülmektedir.

AB'nin reform talepleri ve uyum konusunda son yıllardaki takibi merkezi hükümeti motive etmiş ve idari reformların temel itici gücü olmuştur. Ademi merkeziyetçilik, 2000'lerde idari reform için en önemli öncelik olmuştur ve bu durum daha etkili yerel yönetim yapılarıyla sonuçlanmıştır. 2015-2020 yılları arasındaki dijitalleşme ve hizmet sunumunu iyileştirme girişimleri, yerel düzeyde idari hizmetleri önemli ölçüde geliştirmiş ve e-devlet, yerel düzeyde idari hizmetlere erişimi daha kolay hale getirmiştir. Ancak, bölgeler ve belediyeler arasındaki eşitsizliklerle birlikte gelişmeler eş zamanlı olarak ilerleyememiştir. 2020 yılının en önemli meclis tartışmalarından birisi de bu eşitsizlikler olmuştur ve daha sonraki halk protestolarında da bu durum gözler önüne serilmiştir (Filipova ve Stefanov, 2020:5-6).

Zengin belediyeler, yerel düzeyde idari reformlara liderlik etmek ve hizmet sunumunda kendi iyileştirmelerini uygulamak için daha fazla söz sahibi konuma getirilmiştir. Yoksul belediyeler yukarıdan aşağı yapı içinde merkezi hükümetin finansmanına ve direktiflerine bağımlı kalmıştır. Bununla birlikte, bazı belediyelerin büyük yatırımcıları çekebildiği ve turizmi geliştirebildiği, büyük ölçekli bölgesel eğilimlerden uzak durarak kendine has başarılar yakaladığı 2020 yılı gelişmeleri içinde gözlenebilmiştir. Özellikle 2015-2020 yılları arasında iyileştirmelerin görüldüğü altyapı ve yol yapımındaki girişimler bu başarıların bölgesel olarak yansıması olmuştur (Milatovic ve Szczyrek, 2019; Kandilarov, 2020).

Esasında Bulgaristan'la ilgili önemli eleştirilerden birisi AB'nin gözünden kaçmamakta ve sık sık benzer üye ülkeler nezdinden tekrarlanmaktadır. Eski Doğu Bloğu ülkelerinin hükümet yapıları ve işleyişi her yeni hükümetle birlikte değişmektedir (Toneva-Metodieva, 2018:37-42). Bulgar anayasasının 48. Maddesi Başbakanı önemli yetkiler sunmaktadır.

Parlamentonun onayıyla bakanlıklar, devlet kurumları, yürütme ajansları ve devlet komisyonlarını oluşturma, yeniden yapılandırma ve kapatma yetkisi direkt olarak başbakanı verilmiştir. Parlamentoda oylamalar genellikle güçlü partinin eğiliminde olduğu için başbakanın istediği hususlardaki onaylar genellikle işlemektedir ve bu da her hükümet değiştiğinde yeniden yapılanmaları beraberinde getirmektedir.

Her yeni kabinede hükümet sık sık ve büyük ölçüde yeniden yapılandırılmaktadır. 1990'larda hükümetlerin yapısındaki bu değişim ve algı kanıksanmıştır ve bugün de devam etmektedir. Bazı politika alanları ise diğerlerinden daha fazla istikrarlıdır. 2019-2020 yılı raporlarında daha istikrarlı olan bakanlıklar arasında İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Savunma ve Adalet Bakanlıkları yer almaktadır. Bu bakanlıkların çoğu AB tarafından inceleme ve kontrol altındadır. AB izleme mekanizması ile birlikte Adalet Bakanlığı, örgüt yükümlülükleri nedeniyle finansman açısından güçlendirilmiştir ve NATO üyeliği, askeri yapıları entegre etme ihtiyacı nedeniyle savunma ve dış ilişkiler alanlarında önemli revizyonlar yapılmıştır (Freedom House, 2020; Heilmann ve diğerleri, 2019). İstikrarsız olarak gösterilen bakanlıklar arasında Ulaştırma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Kültür ve Çevre Bakanlıkları bulunmaktadır (European Commission, 2020). Bu bakanlıkların son yıllardaki faaliyetlerini 2020 yılında daha istikrarsız hale getiren gelişme elbette son yıl küresel bir etki yaratan Covid-19 salgınıdır.

En büyük istikrarsızlık yönetsel açıdan ekonomi alanında görülmektedir. Bu sektörde ticaret, sanayi, dış ekonomik ilişkiler ve diğer alanlardan sorumlu yapıların farklı bakanlıklar düzeyinde koordinasyon eksikliğiyle hareket ettiği hemen göze çarpmaktadır. Örneğin turizm ve enerji gibi konular farklı bakanlıklar arasında sık sık sorumluluk düzeyinde el değiştirmiştir.

2020 yılı itibarıyla merkezdeki bakanlıklarla koordineli olarak AB fonlarından sorumlu ve Bulgaristan'ın AB faaliyetlerine

yönelik çalışmalar yürüten yetkili bakanlar değişime tabi olmaktadır. Bu yapı içerisindeki AB ile ilişkiler, yeni bir parlamento ve hükümetin göreve gelmesiyle değişiklik gösterebilmektedir. Bakanlıklar, bir bakan ve bakan yardımcılarını (bazı durumlarda uzmanlar, bazı durumlarda siyasi olarak atanmışlar), bir siyasi kabine ve bir genel sekreter şeklinde birleşik bir yapıya sahiptir. Bakanlıkların alt düzeyi ise ortak idare ve özel idare olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu yapı AB tipi bir yapı değildir ve koordineli bir şekilde devamlılık gösterecektir (Freedom House, 2020; European Commission, 2020). Buna ek olarak, her bakanlığın bir teftiş kurulunun, iç denetçilerinin olması 2019-2020 yılındaki kanun değişiklikleri ile sabitlenmiştir. Bakanlıklar; ajanslar, merkezler, enstitüler gibi ikinci düzey bütçe harcama birimlerini ve belirli politikaları uygulayan, dış kaynaklı kamu hizmetleri sağlayan idari birimleri de denetlemektedir (BTI Country Report, 2020:6).

Bazı bakanlıkların diğerlerine göre daha merkezi yapıları ve kendi içlerinde bazı özerklikleri de vardır ancak yapılarına ilişkin değişiklikler genellikle bakanlar kurulu düzeyinde bir onaya ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, Sağlık ve Tarım Bakanlıkları gücü dağıtmak için bölgesel birimler kurmaktadır. İç tüzük ve yönetmelikler geliştirebilen bu birimler kendi personelini yönetebilmekte ve onlar da alt düzey birimler kurabilmekte veya kaldırabilmektedirler (Country Assessments: Bulgaria, 2020; Country Monitor: Bulgaria, 2020).

2020 Yılı Geride Kalırken Bulgaristan'ın Yönetim Vizyonu:

Bulgaristan'da her yeni hükümet hizmet süresi (dört yıl) boyunca hedefleri ve önceliklerini ana hatlarıyla belirleyen kendi stratejik programını geliştirmektedir. Alt düzey birimlerin hedeflerini ve önceliklerini stratejik programla uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir (Toneva-Methodieva, 2018:37-39). Sonuç olarak ajanslar, komisyonlar, komiteler, bölgesel hükümetler erken hedefleri tanımlamakta ve ilerlemeleri

hakkında periyodik olarak rapor vermektedir. Bu nedenle stratejik yönetim, önceliklerin ve hedeflerin belirlenmesi, alt birimlere bu yönde direktiflerin verilmesi Bakanlar Kurulu tarafından uygulanmaktadır. Farklı bakanlıklar ve diğer merkezi hükümet organları üzerindeki idari kontrol, Bakanlar Kuruluna bağlı olan Genel Müfettişliğe devredilmiştir.

Mali kontrol, 2006 yılında oluşturulan ve Maliye Bakanına bağlı olan Kamu Mali Teftiş Kurumu (PFIA) tarafından yürütülmektedir. Her yıl olduğu gibi 2020 yılı içinde de kurum içi kontrol ve yürütme üzerindeki eleştiriler devam etmiştir. PFIA, kamu maliyesi kontrolü ve yönetimi alanındaki önemli reformun bir sonucuydu. PFIA'nın temel amacı, harcama sonrası mali denetimler yaparak kamu mali çıkarını korumak ve devlet bütçe düzenlemelerine uyulmasını sağlamaktır. PFIA, bu birimlerdeki her türlü mali ve muhasebe faaliyetlerini veya idari birimleri ve çalışanları inceleyebilmektedir. Ulusal Denetim Ofisi (NAO) bütçe kontrolünü uygulamaktadır ve kamu fonlarının yönetimini kontrol eden bağımsız bir kuruluştur (European Commission, 2020; Heilmann ve diğerleri, 2019).

Bakanlar Kurulu ana karar alma organı olmasının yanında yasama inisiyatifine sahiptir ve kararnameler, düzenlemeler, kararlar ve yönetmelikler çıkarabilmektedir. Bu açıdan bazı AB ülkeleriyle ayrılmaktadır. 2019-2020 direktiflerinde AB'nin bu açıdan kurulun denetlenebilmesinin daha şeffaf olması yönünde tavsiyeleri olmaktadır. Bakanlar Kurulunun, bakanlıklar, diğer merkezi kurumlar ve birimler arasındaki işbirliği koordinasyonunun şeffaflığı yönündeki tartışmalar 2020 yılında kamuoyu tarafından en çok eleştirilen hususların başında gelmiştir (Filipova ve Stefanov, 2020; BTI Country Report, 2020). Kurulun merkezi hükümet, yerel yönetim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer sivil dernekler arasında politika oluşturmayı koordine eden müzakere organları olan kalıcı danışma konseyleri kurması eleştiri almaktadır. Bürokratik atamalarla yürüyen bu konseyler

hükümetlerin politikalarına göre şekillenmektedir (Kandilarov, 2020; Bratu ve diğerleri, 2017). Bu tür bir organ, asgari ücret, sağlık hizmetleri gibi alanlar dahil olmak üzere bir dizi politika alanındaki anlaşmaları müzakere etmek için sendikaları, işveren örgütlerini ve hükümet organlarını bir araya getiren komisyon olma görevini de yürütmektedir.

Merkezi hükümetin gücü, büyük ölçüde siyasi faktörlerin ve koalisyon politikasının yanı sıra başbakanın kişiliği ve liderlik tarzının bir fonksiyonudur. Örneğin Borisov Hükümeti, çok sayıda koalisyon ortağı ve ideolojik uyumsuzlukları nedeniyle sürekli iç çatışmalarla karakterize edilmektedir. Karar alma mekanizmalarının yavaş ve verimsiz oluşu ve bazı bakanlıkların reform çabalarının yetersiz oluşu 2020 yılında kamuoyunun sık sık tepkisini çekmiştir. Bakanlar Kurulu düzeyindeki koordinasyon gerçekten zayıftır ve bu da çeşitli bakanların egolarıyla birlikte daha da çıkmaza girmektedir. AB tarafından kurumlar arasındaki iletişim eksikliği Bulgaristan kanadında önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Kandilarov, 2020; BTI Country Report, 2020).

Bulgaristan merkezi yönetim anlayışı hiyerarşik temelli faaliyet gösteren bir varlığın katı ve geleneksel idari izlerini taşımaktadır. 2015-2020 yılları arasındaki idari reformlar bazı birimlerde yeni bir anlayışı ortaya koymuş olsa da genel işleyiş tarzı açısından hiyerarşik ilkeler bazı kurumların hareket alanını zayıflatmaktadır. Birimler arasındaki iç düzenlemeler, kendi hareket alanını genişletmeye yönelik eğilim göstermektedir. Her birimin kendi yapısını, hiyerarşisini, karşılıklı bağımlılıklarını, ana işlevlerini ve operasyon prosedürlerini tanımlayan yönetmelikleri bulunmaktadır. 2020 yılına gelindiğinde bazı uzmanlaşmış idareler AB fonlarının yönetimi ile ilgili iç düzenlemeleri tamamlayan ek prosedürler ortaya koymuştur (European Commission, 2020; Heilmann ve diğerleri, 2019).

Kamu çalışanlarının yönetimi, ilgili idarenin genel sekreteri tarafından yürütülmektedir. Performans yönetimi ve performansa dayalı ücretlendirme 2002 yılında uygulamaya konulmuş ve AB çerçevesindeki gelişmelerle 2012’de memurlar için yeni bir ücret modeli benimsenmiştir. 2020 yılı içinde tamamlanması planlanmış olan yeni bir değerlendirme modeli, performansı bireysel hedeflerin yanı sıra organizasyon hedefleriyle de ilişkilendirmişti fakat yaşanan sorunlar nedeniyle düzenlemeler rafa kaldırılmıştır. Bununla birlikte, performansla ilgili ücret miktarı memurları motive etmekte başarısızdır ve genellikle bir gerilim kaynağıdır. 2020 içerisinde mecliste de sık sık gündeme gelen bu konu personelin enerjisini düşürmektedir (Mijatovic, 2020:11-16). Genel olarak, performans yönetimi zayıf bir şekilde uygulanmaktadır ve bürokratik anlamda kontrol kağıt üzerinde mevcuttur. Kamu personeli alımları gibi bazı alanlarda AB direktifleri ile gelişen sürecin iyi yönde seyredeceği düşünülmektedir. Tüm devlet kurumları, satın alma ihale belgelerini Kamu İhale Kurumu’na sunmakla yükümlüdür. Harcama sonrası kontrol, PFIA ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi gibi mali kontrolden sorumlu birimler tarafından gerçekleştirilmektedir (Primatarova, 2020; BTI Country Report, 2020).

Her bir bakanlıktaki başmüfettişlik ve müfettişlikler, iç idari kontrolü gerçekleştiren ana birimlerdir. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi tarafından gerçekleştirilen düzenli izlemeye ek olarak, düzenli iç denetimler vardır ve Covid-19 salgınına rağmen 2020 yılı içinde bu denetimler hiçbir şekilde aksatılmamıştır. 2019-2020 direktifleri doğrultusunda AB’nin önemle üzerinde durduğu ombudsmanlık, görünürlük ve önemi açısından büyüyen bir kurumdur. Ancak ombudsmanın kontrol işlevi yoktur. Soruşturma talebinde bulunabilirler, ancak kendi inceleme ve soruşturmalarını yapamazlar. Ombudsmanlık bilindiği üzere idari hizmetlerin ve işlemlerin kalitesiyle ilgili vatandaşların endişelerini dile getirmek için bir kanal görevi görmektedir ve AB’nin uzmanlaştığı başlıklar arasındadır

(European Commission, 2020; Filipova ve Stefanov, 2020; Kandilarov, 2020).

Genel Veriler Işığında 2020 Yılı'nın Görünümü

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana ülkenin ekonomik gelişimi farklı aşamalardan geçmiştir. 1990 sonrası on yıllık süreçte önemli bir üretim düşüşü gözlenmiş ve hızla yükselen enflasyon ile karakterize edilen bir süreç başlamıştır. 1997 yılında para kurulunun devreye girmesiyle fiyat istikrarı geri getirilmiştir. 2000'den sonra küresel finansal krizin başlangıcına kadar süren aşamada ekonomi, ortalama %6'lık dinamik bir büyüme yaşamıştır. Ekonomik canlanma, küresel krizin ardından 2009'da yaşanan sert resesyona durmuştur. Ekonomi, 2015 yılına gelindiğinde tekrar %3,5'in üzerinde dinamik bir büyüme ile tekrar canlanmaya başlamıştır (Milatovic ve Szczurek, 2019:6).

2017, 2018 ve 2019 yılları geride bırakılırken Bulgar ekonomisi, özellikle avro bölgesindeki kötü sonuçlar ve AB'nin en büyük ekonomilerinden bazıları göz önüne alındığında, GSYİH büyümesi açısından hiç de küçümsenmeyecek bir performans göstermiştir. Her ne kadar yolsuzluk üzerinden tartışmalar süregelse de istihdam büyümüş ve ilk kez Bulgaristan, ortalama AB istihdam oranına yaklaşmıştır. İşsizlik 2018'in üçüncü çeyreğinde %5'e düşmüştür. Yetkililer 2020 yılı içinde Covid-19'un etkisi olmasaydı işsizlik oranlarının bu seyirde devam edilebileceğini belirtmişlerdir (BTI Country Report, 2020; Primatarova, 2020).

GSYİH büyüme ve son yıllarda işsizliğin azalmasına rağmen, Bulgaristan en yoksul AB üyesi ülkeler arasında yer almaya devam etmiştir. Son üç yılda ülkenin kişi başına GSYİH'si AB ortalamasının çok altında kalmıştır. Eşitsizlik ve yolsuzluk gözden geçirilen dönemde çarpıcı bir şekilde büyümüş ve Bulgaristan yine AB içerisinde aynı konularla gündeme

gelmeye başlamıştır (Country Assessments: Bulgaria, 2020:3-4).

Bulgaristan, 2020 yılı itibariyle nispeten düşük kamu harcama düzeyine sahip bir ülke konumunda AB'de alt sıralarda yer almaktadır. Son beş yılda kamu harcamaları oranları %35-45 arasında seyretmiştir. Bulgaristan, GSYİH yüzdesi olarak kamu yatırımı açısından iyi bir konumdadır ve düşük borç oranları ile her ne kadar son zamanlarda siyasi olarak çalkantılı dönemlerden geçse de bu durumla gurur duymaktadır. Yine son beş yıldaki bütçe önceliklerine bakıldığında kamu harcamaları yanında sağlık, savunma ve eğitim sırasıyla %11, %10 ve %9; altyapı, inşaat ve çevre harcamaları %7 civarında seyretmiştir (BTI Country Report, 2020; Country Assessments: Bulgaria, 2020). Turizm, kültür ve din gibi nispeten daha özel başlıklara ise %2'lik bir pay ile öncelik listesinde daha az önem vermektedir. 2020 yılı itibariyle bireysel emeklilik maaşlarının düşük düzeyine rağmen, emekli aylıklarına yönelik ayrılan pay büyük bir oranla karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yaşlı nüfusun da etkisi büyüktür. Ülkedeki demografik durum göz önüne alındığında bu harcamaların daha da artması muhtemel görülmektedir (Mijatovic, 2020).

Son yıllarda artan kamu istihdamı ile Bulgaristan, %76,1'i merkezi hükümette olan oldukça yoğun bir kamu çalışanı yoğunluğuna sahiptir. Bununla birlikte İçişleri Bakanlığı, merkezi yönetimdeki istihdamın neredeyse yarısını kendi içinde muhafaza etmektedir. Bölgesel idare, genel hükümet istihdamının dörtte birinden daha azını oluşturmakta ve yerel yönetimler (belediye ve ilçe idareleri) istihdamın %17,8'ini oluşturmaktadır. İdari yapılarda kamu istihdamına ek olarak, hastaneler, okullar, üniversiteler gibi devletin sahip olduğu veya sübvansede edilen sektörlerde kamu istihdamı yer almaktadır. 2020 yılına gelindiğinde yine bu sektörlerdeki kamu istihdamının kesin rakamları net bir şekilde yayınlanmamıştır (European Commission, 2020; Heilmann ve diğerleri, 2019).

2015-2020 yılları arasındaki verilere bakıldığında kamu çalışanlarının ortalama %65'i Kamu Hizmeti Yasası kapsamında korunan memurlardır. 2020'de kamu çalışanlarının dağılımına bakıldığında yaklaşık olarak 3000 personel üst düzey pozisyonlarda, 6000 personel yönetim pozisyonlarında ve 40000 personel uzman pozisyonlarında bulunmaktadır. Kamu Hizmeti Yasası kapsamına girmeyen kamu çalışanlarının yaklaşık olarak 300'ü siyasi kabinelerde, 350'si yönetim pozisyonlarında, 6000'i analitik ve kontrol fonksiyonlarına sahip uzman pozisyonlarında, 2000'i yardımcı rollerde uzman pozisyonlarında, 5000'i teknik pozisyonlarda dağılmıştır. Bölge idarelerinde kamu çalışanlarının payı da benzer AB ülkeleri ile kıyaslandığında olumlu düzeydedir. Örneğin, sadece 32 belediye idaresinde üst düzey devlet memuru bulunmamaktadır (BTI Country Report, 2020; Mijatovic, 2020).

2019-2020 yılında yapılan bazı düzenlemelerle kamu personeline yönelik daha şeffaf sınavların yapılması ve atamaların gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Fakat bu süreci suiistimal eden döngü nispeten devam etmektedir ve 2020 yılı içindeki bazı protestolara da konu olmuştur. Kamu personeli ilk aşamada, 2000 yılında Bakanlar Konseyi ile kurulan ve aynı zamanda tüm devlet memurlarının eğitiminden sorumlu bir kurum olan Kamu Yönetimi ve Avrupa Entegrasyonu Enstitüsü (IPAEl) tarafından düzenlenen merkezi bir sınavın ardından atanmaktadır (Kandilarov, 2020; Filipova ve Stefanov, 2020). Sınavı geçenler daha sonra herhangi bir hükümet yapısında alt düzey pozisyonlarda göreve başlamaktadır. Ek olarak, ajanslar ve diğer devlet kurumları hem genç hem de kıdemli seviyelerde belirli pozisyonlar için kendi açık sınavlarını düzenlemektedirler.

Üst düzey pozisyonların birim içindeki değişimi atamalar üzerinde daha fazla siyasi kontrole izin vermektedir ve 2019-2020 yıllarında meclis içi tartışmalarda da bu konu üzerinde sık sık durulmuştur. Kamu personeline yönelik başlangıçta

açık rekabet koşullarının halen tam belirlenemeyişi son yıllarda vurgulanan yeniden yapılanma ve yeni birimlerin oluşturulmasını en yüksek düzeyde siyasi kontrole açmaktadır. AB'nin özellikle 2013-2015 sonrası eleştirilerinde de bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Genel sekreter düzeyine kadar memurlar siyasi olarak atanmış kişiler değildir, ancak sistemdeki boşluklar Bulgaristan kamu hizmetinde önemli bir sorun olmaya devam eden siyasallaşmaya izin vermektedir (European Commission, 2020; Mijatovic, 2020).

Bulgaristan'da Yükselen Yolsuzluk Tartışmaları:

Siyasallaşma, 19. yüzyılın sonlarında kurulduğu ilk günden bu yana Bulgar devlet anlayışında yinelenen bir mesele olmuştur ve 2020 yılı içinde de bu durumun değişmediği yönünde Borisov Hükümetine yönelik eleştiriler devam etmiştir. 2021 yılına girerken Bulgaristan gibi ülkeleri kapsayan bir genel siyasal endeks olmasa da bazı göstergeler mevcuttur (Freedom House, 2020; BTI Country Report, 2020). Dünya Bankası'nın Dünya Çapında Yönetişim Göstergeleri, hükümetin etkinliği, kalite ve siyasallaşma ile ilgili olabilecek yolsuzluğun kontrolü gibi bir dizi yönü incelemiştir. Kamu idaresi ve kamu hizmeti yasalarının kabul edilmesinin ardından hükümetin etkinliğinde bir miktar iyileşme olduğu belirtilmiştir. Düzenleyici yasaların kabul edilmesinin ardından yönetsel anlamda kalitenin etkinleştiği vurgulanmıştır. Yolsuzluğun kontrolü, 2000'li yılların başına göre nispeten iyileşmiştir (The World Bank; Bulgaria Country Note, 2020).

Devam eden AB izlemesine ve reformlara rağmen, siyasallaşmanın Bulgar kamu yönetiminde önemli bir sorun olmaya devam ettiği sonucuna varabiliriz. Yolsuzluk, Bulgaristan'da kalıcı ve ciddi bir sorun haline gelmiş ve hükümet politikası ve girişimlerinin temel odak noktasını olmuştur. 2020 ve öncesinde zaman zaman kamuoyu tepkisinin ve protestoların merkezinde nispeten bu neden etkilidir (Country Monitor: Bulgaria, 2020). Son on yıldaki

hükümet girişimlerinin çoğu, yolsuzlukla mücadele çabalarına, şeffaflığa ve hesap verebilirliğe odaklanmıştır. Bu gerçeğe rağmen, yolsuzlukla mücadele çabalarının sonuçları ile ilgili geline yol halen tartışmalıdır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI)'ne göre, Bulgaristan diğer aktörlerin oldukça gerisindedir ve karnesi çok da iç açıcı değildir. Aslında son yıllarda yolsuzlukla ilgili düzenlemeler iyileşmemiştir ve kamuoyuna göre yolsuzlukla mücadele tekrar azalmıştır (Transparency International, 2020).

Yolsuzluk ve basın özgürlüğü önemli sorunlar olmaya devam ettikçe Bulgaristan'ın medya ortamı son yıllarda gazetecilere yönelik nefret söylemi ve şiddetin artmasıyla kötüleşerek yine AB'nin gündemine alınmıştır. Basın özgürlüğü, medyanın tekeli ve medya ile siyasetin iç içe girmesi, finansman kaynaklarının şeffaf olmaması gibi ciddi sorunlar son yıllarda tekrar tartışılmaya başlanmıştır.

Ekonomik performans, basın özgürlüğü ve yolsuzluk gibi konular genel olarak kamuoyunun duyarlılığını artırmıştır. Açık Toplum Enstitüsü-Sofya tarafından yapılan kamuoyu araştırmalarına göre, ülkenin durumunu “dayanılmaz” veya “tahammül edilemez” olarak algılayanların sayısının önceki yıllara göre biraz düşerek 2008 yıllarındaki düzeylerine kadar gerilediği belirtilmiştir (Dokovska, 2020).

AB'nin 2019-2020 yılı raporlarına da bakıldığında Bulgaristan, algılanan ve pratikteki yolsuzluk düzeyi açısından üye ülkeler arasında üst sıralarda yer almaya devam etmektedir ve ülkeye yatırım yapılmasındaki başlıca engel olarak görülmektedir. Bulgaristan yolsuzlukla eşzamanlı olarak bu konunun kontrolü ve hesap verebilirlik açısından AB ülkelerinin altında yer almaktadır. Gallup Yolsuzluk Endeksi, Bulgaristan'ı biraz daha iyi bir konumda görmektedir ve e-devlet uygulamasındaki ilerlemeler nedeniyle bilgiye erişim açısından daha fazla hususun sorgulandığını belirtmektedir (O'Brien ve Ray, 2019).

Bulgaristan esasında AB üyeliği ile birlikte ciddi bir ivme yakalamışken son yıllarda bu sinerjiyi kaybetmiştir. Farklı raporlar ve indeksler üzerinden çalışmaları Bulgaristan önemsemektedir fakat konu ile ilgili söylemlerin yükseltilmesine ve artan yolsuzlukla mücadele politikalarına rağmen, hiçbir yetkili yolsuzlukla ilgili mahkeme önüne çıkmamakta ya da ceza almamaktadır. Her yıl olduğu gibi 2020 yılında da yeni bir yolsuzlukla mücadele yasasını geçirmeye yönelik girişimler parlamentoda engellenmiştir. Yolsuzluk, Bulgaristan'da hükümetin her kademesine işlemiş ve iyileşme şansı olmayan kalıcı bir sorun olmak görülmektedir (European Commission, 2020; Freedom House, 2020).

Hükümet organizasyonu ve yönetimindeki temel sorun, yüksek düzeyde kurumsal istikrarsızlık ve hükümet birimlerinin sık sık yeniden yapılandırılması olmuştur. 2020 yılında da sık sık bazı kadrolarda değişimler olmuştur. Kurumsal istikrarsızlık, koordineli ve entegre yapıların eksikliği ile karakterize olan, parçalanmış bir kurumsal çerçeveye katkıda bulunmaktadır. Bu durum Bulgaristan'da bir işbirliği kültürü geliştirme becerisine zarar vermektedir. Siyasi faktörler de hükümetin koordinasyon ve işbirliği kapasitesine etki etmektedir. Son yıllardaki koalisyon politikaları, her bakanlığın belirli bir partiye ait olduğu yapılanmalara, her yeni hükümette olması gerekenden fazla personel değişimine ve hükümet faaliyetlerinin bölünmesine neden olmaktadır. Bakanlıklar arası koordinasyon kapasitesindeki düşük seviye ile birlikte stratejik planlama kapasitesi de etkilenmekte, hükümetin AB fonlarından yararlanma ve AB finansmanlı projeleri tamamlama konusundaki girişimlerinde başarısızlığa neden olmaktadır.

AB'ye üyeliğin ilk yıllarında AB projelerine yönelik işbirlikleri büyük bir heyecan getirmiştir. Fakat sürekli olmayan hükümet politikaları ve uzun vadeli istihdam edilmeyen uzmanlar ya da siyasi değişimlerden etkilenen uzman kadrolar dönüşümü sürekliliğe çevirememiştir. Elbette 1990'lara kıyasla önemli

ölçüde iyileşmeler gözlenmektedir fakat AB'nin diğer üyeleri ile de kıyaslandığında Bulgaristan'ın uzun bir yolu olduğu ortadadır.

2020'de Politik Alandaki Seyir

2020 yılı başında, Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Radev'in suç faaliyetlerine karışabileceğini kanıtlayan ve telefon dinlemelerini yayınlayan Başsavcı Ivan Geshev arasında bir skandal patlak vermiş, yetkililer cumhurbaşkanının dokunulmazlığını talep etmiştir. 4 Şubat'ta televizyonda canlı yayında Cumhurbaşkanı Radev, Bulgaristan'ın her düzeyde ciddi bir yönetim krizine tanık olduğunu belirtmiştir. Bu durumun kendisi ile ilgili olmadığını, kurumlarla ilgili olduğunu iddia etmiştir. Toplum içinde önemli bir kesim hükümetin yolsuzlukla mücadele iradesinin olmadığını ve ülkeyi çağdaş Bulgar tarihinde benzeri olmayan bir kurumsal boşlukla felce uğrattığını iddia etmiş ve ahlakın ihlal edildiği şeklinde suçlayarak şiddetle eleştirmiştir. Cumhurbaşkanı, konuşmasının sonunda resmi olarak Boiko Borisov kabinesine olan güvenini geri çektiğini duyurmuştur. Radev'e göre, Bakanlar Konseyi Bulgaristan halkının menfaati için çalışmamakta tam tersine sonuçları hakkında kendisinin de öngöremediği reformları halkı bilgilendirmeden sessizce uygulamaktaydı (Filipova ve Stefanov, 2020; Kandilarov, 2020).

İddialar ve karşılıklı suçlamalar devam ederken küresel salgının patlak vermesi sonucu kurumlar arasındaki siyasi gerilimler yoğunlaşmıştır. Modern Bulgar tarihi diyebileceğimiz süreçte ilk kez "Olağanüstü Hal Durumu Yasası" yürürlüğe girmiştir. Bu yasaya ilişkin oylama, Covid-19'a karşı etkin uygulamalar amacıyla hükümetin önerisi üzerine 13 Mart'ta Parlamento tarafından oybirliğiyle onaylanmıştır. Bu yasal düzenlemeler aslında ülkedeki siyasi gerilimi daha da artırmıştır. Cumhurbaşkanı Radev ile hükümet arasında, hükümetin insan haklarını ihlal ettiği ve demokratik ilkeleri ihlal ederek, demokratik özgürlükleri kısıtlayarak bir tür

otoriter diktatörlük rejimi kurmaya çalışıldığı konusunda iki üst düzey kurum arasında yine doğrudan bir çatışma yaşanmıştır (Mijatovic, 2020; Primatarova, 2020).

2020 Nisan ayı içerisinde Bulgaristan'daki siyasi gerginlikler, küresel salgının olumsuz sosyo-ekonomik etkisiyle giderek artmıştır. Hükümetin kararları muhalefetin sert eleştirilerine yol açmış, Bulgar Sosyalist Partisi (BSP) tarafından Başbakan Boyko Borisov'a yöneltilen suçlamaların dozu da artırılmıştır. Bunun nedeni, başbakanın parlamentoyla yüzleşmeyi ve muhalefetin Covid-19 kriziyle ilgili sorularını yanıtlamayı reddetmesidir (CEC Government Relations, 2020). Bu tavır muhalefete, hükümeti parlamenter düzeni bozduğu ve yavaş yavaş diktatörlük kurma sürecine yaklaştığı yönünde suçlamak için ek nedenler vermiştir. Bulgaristan için bu tartışmalar yeni değildir.

Haziran ayına gelindiğinde olağanüstü halin sona ermesi ve Covid-19'un olumsuz sosyo-ekonomik etkilerinin yoğunlaşmasıyla, ülkede muhalefet ile iktidar partileri arasındaki siyasi gerginlik aynı şiddetinde devam etmiştir. Eyaletlerdeki iç siyasi krizler yeni ve daha da büyük bir siyasi skandalın patlak vermesiyle tetiklenmiştir. Haziran ve temmuz aylarında başbakanla ilgili ses kayıtları, fotoğraflar ve videolar anonim olarak medyaya gönderilmiştir. Borisov, kendisini savunmak için bir basın toplantısı düzenlemiş ve gelişmelerin kendisini gözden düşürmek, aşağılamak isteyenler tarafından kasıtlı olarak yapıldığı yönünde mesajlar vermiştir (CEC Government Relations, 2020; BTI Country Report, 2020).

Bulgaristan hükümeti ve Borisov aleyhindeki iddialar ne olursa olsun, ses kayıtları, görüntüler bir skandala dönüşmüş ve siyasetçilere, siyasi sisteme duyulan güven tamamen baltalanmıştır. 2013-2014'ten bu yana ülkedeki en büyük sivil protesto dalgası da bu gelişmelerle birlikte başlamıştır. Yaklaşık 4 ay süren gösterilerde binlerce Bulgar vatandaşı hükümetin ve başsavcı Ivan Geshev'in istifasını talep ederek

Sofya'da ve ülkenin diğer şehirlerinde eylemlerinden vazgeçmemiştir. Bu eylemler, Başbakan Borisov'un merkez sağ GERB hükümetine halkın desteğini azaltmıştır (Country Monitor: Bulgaria, 2020). Kamuoyu araştırmaları, yolsuzlukla ilgili endişelerin ortasında derinleşen siyasi bölünmeyi açığa çıkarmıştır. Ancak Borisov, 2021 Mart ayında yapılacak olağan seçimlere kadar istifa etmeyi reddetmiş ve Avrupa Birliği'nin en fakir ülkelerinden birisi olan Bulgaristan'ın salgın ile birlikte artan ekonomik zorluklar içindeyken siyasi bir kaosa sürüklenmemesi gerektiğini belirtmiştir (Mijatovic, 2020; Filipova ve Stefanov, 2020).

Protesto hareketleri açık bir şekilde hükümetin ve başsavcının istifasını hedeflemiştir. Bu eylemler başarısız da olsa ülkedeki siyasi ortamı kesinlikle değiştirmiş ve hükümete yönelik kamuoyu eleştirisini önemli ölçüde artırmıştır. Ek olarak, protestolar etkinlik anlamında birkaç hedefe de ulaşmayı başarmıştır (Transparency International, 2020). Hükümet bazı alanlarda bürokratların ve üst düzey personelin konumunda değişiklikler yapmış ve herhangi bir hatanın protestolara yeni bir ivme kazandıracağını fark ettiğinden alacağı kararlarında daha dikkatli ve şeffaf olacağını sinyallerini vermiştir.

Siyasi skandalların ve protesto dalgasının en önemli sonuçlarından biri, ülkedeki iki ana siyasi parti olan GERB ve BSP'ye desteğin önemli derecede düşmesidir. Yıl boyunca, ana muhalefetteki siyasi güç olan sosyalist kanatta ciddi bir parti içi kriz yaşanmıştır (Kandilarov, 2020; Filipova ve Stefanov, 2020). Sosyalist kanat, hükümetin rızasını aramamak ve salgının sonuçlarına karşı mücadelede onu tam olarak desteklememekle toplumun bir kısmı tarafından suçlanmıştır. Toplumun bir başka kısmı da partiyi aynı hükümetin yanlış politikalarına alternatif tedbirler sunmamakla suçluyordu.

Parti içi planında BSP ciddi bir dağılma sürecinden geçti. Bazı parti üyelerinin mevcut Genel Başkan Kornelia Ninova aleyhine beyanlarıyla, partide bir iç bölünme oluşmuştur. Parti içi

çatışma yoğunlaşmış, bu da partinin kamusal konumunu zayıflatarak bölüneceği izlenimi yaratmıştır. Eylül ayında Kornelia Ninova BSP genel başkanlığına yeniden seçilmiştir (European Commission, 2020). Bu gelişme, tüm parti üyelerinin oylarıyla Parti Genel Başkanı için ilk doğrudan seçimi olmuştur. O zamana kadar partinin lideri üst yapılanma tarafından seçilmekteydi. Parti liderliği için seçimlerde Ninova'nın geride bıraktığı iki rakibi yer almaktaydı. Biri dışında hepsi de parti üyeliğinden istifa etmiştir. BSP liderliğine yönelik sert eleştiriler ve partinin parlamento grubunun bölünmesi, bir sonraki seçimde seçmen sayısının düşmesine yol açabilecek ciddi bir parti içi siyasi güven krizinin işaretleridir (Milatovic ve Szczurek, 2019). Bu durum partinin bir sonraki seçimlerde muhalefet gücünün azalması, ülkenin gelecekteki yapılanmasında sol siyasi fikirlerin varlığının ve etkisinin kalıcı olarak zayıflaması şeklinde yorumlanmıştır.

Bu gelişmeler devam ederken bir sonraki parlamento için yarışacak olan yeni siyasi oluşumlar için de yol açılmıştır ve muhtemelen az da olsa destek alabilecekleri öngörülmektedir. Bu oluşumlardan biri, TV şovmeni Slavi Trifonov'un yeni oluşumudur. Seçim anketlerine göre tüm seçmenlerin %8,6'sı Trifonov'a olumlu bakmaktadır. Trifonov'un ana iddiaları Bulgaristan Ulusal Meclisi'ndeki üye sayısını azaltmak (240'tan 120'ye düşürmek) ve doğrudan demokrasiyi etkin bir şekilde uygulamaktır (Mijatovic, 2020; Primatarova, 2020).

Yeni kurulan bir diğer siyasi parti ise, Borisov'a eskiden en yakın kişiler arasında yer alan ve GERB eski genel başkan yardımcısı Tsvetan Tsvetanov'un başkanlık ettiği yapılanmadır. Ağustos'ta Tsvetanov önderliğinde yeni bir siyasi partinin kuruluş toplantısı düzenlenmiştir. Yeni partinin merkez sağda olacağı açıklanmış ve bir sonraki parlamento seçimlerine de katılacağı beyan edilmiştir (Kandilarov, 2020; Primatarova, 2020).

Bazı yeni siyasi aktörlerin ortaya çıkması ülkedeki genel durum düşünülürken radikal bir siyasi değişimi öngörmemektedir. 2020 yılı Bulgar siyasi hayatı için özellikle çok önemlidir. 2021’de yapılacak olan parlamento seçimlerinin ön hazırlığı da yapılmıştır diyebiliriz. Ülkede bir sonraki hükümete katılma hırslarına sahip tüm ana siyasi akımlar için yeni söylemlerin geliştirilmesi çok önemlidir (BTI Country Report, 2020; European Commission, 2020). Bulgaristan içinde önde gelen siyasi aktörlerin pozisyonları, olağanüstü durum nedeniyle yıl içinde önemli bir değişikliğe uğramıştır. Ancak yine de seçimlerin planlandığı 2021 baharına kadar çok ciddi değişikliklerin olabileceği de düşünülmektedir.

Başbakan Boyko Borisov hükümeti, iktidardaki GERB partisinin 2020’nin neredeyse tamamı boyunca devam eden siyasi krizlerden şahsen nasıl çıkacağı konusunda endişelenmektedir. Kimi uzmanlara göre daha da endişe verici olan, yıl boyunca ülkedeki kritik siyasi süreçlerin bir sonucu olarak kurumlara duyulan güven eksikliğidir. Tüm anketler, siyasi kriz ve sürekli sivil protestoların yanı sıra devam eden kurumlar arası çatışma durumunda, ana devlet kurumlarının puanının hızla düşmeye devam ettiğini ve insanların devlete olan güveninin büyük ölçüde azaldığını göstermektedir. En büyük güvensizlik Ulusal Meclis’e karşıdır (Country Assessments: Bulgaria, 2020; CEC Government Relations, 2020).

2017 parlamento seçimlerinden elde edilen sonuçlar, Bulgaristan’da dirençli bir siyasi statükonun varlığını doğrulamıştır. Bununla birlikte, demokrasiye geçişin başlangıcından bu yana ilk kez, demokrasi ve insan haklarının bazı temel ilkelerini reddeden bir parti olan United Patriots hükümet koalisyonuna dahil olmuştur. Sert söylemleri, ırkçı yorumları ve yabancı düşmanlığına yönelik açıklamalarıyla Avrupa içindeki rüzgâr Bulgaristan’ı da etkilemiştir. Seçim sonuçları, Bulgaristan’ın ulusal-popülist, şüpheli ve yabancı düşmanı partiler için bir seçim alanı olduğunu göstermiştir ve

bu durum 2020 içindeki bazı gösterilere de yansımıştır (BTI Country Report, 2020; Filipova ve Stefanov, 2020).

2017'den 2019'a kadar, Bulgaristan'a giren mülteci ve göçmenlerin sayısı azalmıştır ancak 2020 yılı içindeki dönemsel gelişmeler Bulgaristan'ı yine zor durumda bırakmıştır. İnsan hakları kuruluşları, mültecilere ve sığınmacılara kötü muamelede bulunduğu ve gözaltı tesislerinde standartların altındaki koşullara ilişkin çok sayıda iddiayı belgelemiştir. Romanların ötekileştirilmesi ve yaygın ayrımcılık 2020 yılında yükselmeye başlamıştır. Genel seçimlerdeki ayrımcı ve yabancı düşmanlığına yönelik açıklamalar bu gelişmelerin habercisiydi. Medyada nefret söylemi de yaygın hale gelmiştir. Romanlar dışında nefret söyleminden en çok etkilenen grup LGBTi topluluğu olmuştur. Bu gelişmeler kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) onaylanmasına ilişkin yoğun tartışmalarla aynı zamana denk gelmektedir (Freedom House, 2020; Country Monitor: Bulgaria, 2020).

Sonuç ve 2021 Yılına Yönelik Beklentiler

AB üyeliği ile son yıllarda önemli bir değişim geçiren Bulgaristan 2020 yılı geride kalırken başta Covid-19 salgını ile birlikte birçok konuda sınav vermektedir. AB ile birlikte uluslararası yardımın kullanılması, ülkenin son on yılındaki kalkınmasında kilit rol oynamıştır. Bir AB üyesi olarak ekonomi ve kamu politikalarının hemen hemen tüm yönlerini kapsayan birçok AB girişimine katılmaktadır. AB kendi direktiflerinin bile ötesine geçen çok sayıda rapor, analiz ve tavsiye kararlarıyla Bulgaristan'a da diğer ülkeler gibi yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ülke, planlama ve izleme kapasitesini kademeli olarak geliştirmiş ve bu da AB fonlarına katılım oranını artırmıştır. Fakat son yıllardaki yolsuzluk iddiaları, basın özgürlüğü ve kamu harcamaları gibi hususlardaki tartışmalar ülkeye enerji kaybettirmeye başlamıştır.

Bulgaristan Maliye Bakanlığı'nın son yıllarda makroekonomik modellere dayalı analizlerine göre, AB fonları Bulgaristan'ın büyümesi ve tüketim, enflasyon, ticaret, ücretler, istihdam ve yatırım gibi diğer yararlı makroekonomik veriler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. 2021 yılında bu dengeler üzerinde daha çok mesai harcanması beklenmektedir. AB fonlarına erişimin yanı sıra, ülkenin birçok alanda Dünya Bankası ile işbirliğine devam etmesi de 2021 hedefleri arasındadır. Dünya Bankası desteği genellikle krediler şeklinde gerçekleşmektedir ancak teknik yardımın siyasi gelişimi ile izlenmesi gerekmektedir.

Bulgaristan, 2008 ekonomik krizinin en kötü bölümünde makroekonomik istikrarı nispeten korumuştur. Sürdürülebilir uzun vadeli büyüme beklentilerinin beşerî sermaye kaybı ve sağlık gibi kilit sektörlerde yapısal değişikliklerin gerçekleştirilememesi nedeniyle sınırlandığı ortaya çıkmıştır. Küçülen ve yaşlanan bir nüfus, uzun vadeli ekonomik büyüme ve bütçe istikrarı için büyük bir tehdidi temsil etmektedir. Bulgaristan bazı stratejik konuları ele alırken 2021 ve sonrası için demografik zorluğun nasıl üstesinden gelineceği konusunda uygulanabilir bir stratejiye sahip görünmemektedir. Kamu hizmetlerine erişimde yoksulluk ve eşitsizlikler son dönemde hissedilir hale gelmiştir ve protestoları beraberinde getirmiştir. Sağlık reformları, eşitsizliği ve sağlık sigortası olmayan insan sayısını şimdiye kadar azaltmada başarısız olmuştur.

Diğer bir başlık olarak göçmen akınının ancak Türkiye ile AB arasında yasadışı göçmenlerin geri kabulüne ilişkin anlaşmaya dayalı işbirliği ile kontrol edilebileceğini ve bu konuda çaresiz olduğunu belirtmiştir. Türkiye ile iyi ilişkiler, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi konular Türk azınlık üzerinden seyretmektedir. 2021 yılına gelindiğinde daha fazla uzlaşmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bulgaristan genel olarak, ülkenin işlevsiz sosyal sistemi ve çeşitliliğe hala iyi adapte olmayan bir

eğitim sistemi ile çok sayıda göçmeni barındırmaya hazır gözükmemektedir.

Göçmenler üzerinden baskı Bulgaristan'ı yeni bir aşırı milliyetçi ve nefret söylemi dalgasıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Suriye ve diğer ülkelerden gelen dış göçün yol açtığı yabancı düşmanlığı 2021 yılında artma eğilimindedir. Bununla birlikte nefret söylemi özellikle çok çeşitli ve oldukça büyük muhafazakâr, anti-liberal, anti-demokratik ve dini gruplardan geniş bir destek görmektedir.

AB içindeki dinamikler başlı başına Bulgaristan için büyük önem taşımaktadır. Bulgaristan'daki kamu yatırımı da büyük ölçüde AB fonlarına bağlıdır ve 2021'de AB fonlarındaki önemli bir azalma ülkeyi doğrudan etkileyecektir. AB içindeki gözle görülür tartışmalar Bulgaristan için önemli bir risk oluşturmaktadır ve doğrudan ekonomik etkinin yanı sıra belirsizliğe ve Bulgaristan toplumunda yön kaybetme hissine neden olabilir. Özellikle BREXIT dahi başından beri ülkede sık sık gündemde olmuştur. Çünkü pek çok Bulgar, İngiltere'de eğitim ve çalışma fırsatı bulmakta ve İngiltere'yi bu konuda zorlamaktaydı.

Bulgaristan merkezi hükümeti, etkinliğin AB ve uluslararası toplum için ne ifade ettiğini iyi bilmektedir. 2020 ve öncesinde zaten bu durumu tatbik etmiştir. Bulgaristan'ın bu bakış açısıyla 2021 yılında AB bütçe kurallarına en sıkı şekilde uyan ülkeler arasında yer alması öngörülebilir bir durumdur.

Sivil toplum için daralan alan ve olumsuz küresel gelişmeler Bulgaristan'ın elini bağlamaktadır. Ülkede devam eden yoksulluk ve sosyal eşitsizliklerin giderek artan baskı altında toplumsal erozyon riski oluşturduğunu AB sık sık vurgulamaktadır. Sivil topluma desteğin hükümet tarafından daha sıkı bir şekilde verilmesi 2021 hedefleri arasında gösterilmelidir. İnsan hak ve özgürlüklerinin korunduğu, hukukun üstünlüğünün tesis edildiği demokrasinin

gelişmesine yönelik teminatlar aşırılık yanlısı ve popülist eğilimler tarafından baltalanmaktadır. Bu durum 2019-2020 yıllarında AB raporlarına sık sık yansıtılmıştır.

Bulgaristan neredeyse 10 yıldır siyasi istikrarsızlık yaşamaktadır ve hiçbir hükümet tam olarak normal süresini dolduramamıştır. 2019'un başında siyasi analistler, üçüncü Borisov hükümetinin önceki ikisi gibi görevini tamamlayamayacağını iddia etmişlerdir. Bulgaristan'ın 2021 yılına yönelik stratejik zorlukları sağlık ve eğitimin iyileştirilmesi, azalan ve yaşlanan nüfusun demografik sorunlarının ele alınması, AB'de daha aktif bir rol oynamak ve BREXIT gibi kopmaların karşısında yer alınması, özellikle sınırlarında kötüleşen güvenlik durumlarına müdahale edilmesi şeklinde özetlenebilir.

Kaynakça

Bratu, R. ve diğerleri (2017). Through the Lens of Social Constructionism: The Development of Innovative Anti-Corruption Policies and Practices in Bulgaria, Greece and Romania, 2000-2015. *The Slavonic and East European Review*, 95(1), 117-150. doi:10.5699/slaveasteurorev2.95.1.0117

BTI Country Report (2020). Bertelsmans Stiftung. https://bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_BGR.pdf

CEC Government Relations (2020). CEE Covid-19&Political Overview, Bulgaria. <http://cecgr.com/wp-content/uploads/2020/07/MonthlyRegionalUpdateJuly2020.pdf>

Country Assessments: Bulgaria (2020). Transition Report 2019-20, European Bank. <https://www.ebrd.com/home>

Country Monitor: Bulgaria (2020). Social Rights Monitor 2020, solidar.

https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/001/194/original/02_SRM2020_Bulgaria_R0_online_-_english.pdf?160811851

Dokovska, D. (2020). Media and Criminal Policy. Open Society Institute-Sofia.

<https://osis.bg/wp-content/uploads/2020/06/2020-EU-Funds-ENG-zasait.pdf>

European Commission (2020). Commission Staff Working Document, Country Report Bulgaria.

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-bulgaria_en.pdf

Filipova, R. ve Stefanov R. (2020), Democracy in Bulgaria: still fragile after 30 years of transition. Center for the Study of Democracy.

<https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2020/12/Voices-of-Central-and-Eastern-Europe-Country-report-Bulgaria.pdf>

Freedom House (2020). Bulgaria, Freedom in the World 2020.

<https://www.justice.gov/eoir/page/file/1299676/download>

Heilmann, F. ve diğerleri (2019). The Political Economy of the

Low Carbon Transition: Climate&Energy Snapshot: Bulgaria. E3G. https://9tj4025o153byww26jdkao0x-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/Bulgaria_PEMM_Snapshot_Publication.pdf

Kandilarov, E. (2020). Bulgaria Political Briefing: Overview of the Political 2020 Year of Bulgaria. China-CEE Institute.

https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2020/12/2020p12_Bulgaria.pdf

- Mijatovic, D. (2020). Country Report, Dunja Mijatovic Report Following Her Visit to Bulgaria from 25 to 29 November 2019. <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-bulgaria-from-25-to-29-november-2019-by-dunja-m/16809cde16>
- Milatovic, J. ve Szczurek, M. (2019). Bulgaria Diagnostic. European Bank. <https://www.ebrd.com/home>
- O'Brien, S. ve Ray, J. (2019). Poll Turnout Confirms Bulgarians' Lack of Faith in Elections. GALLUP. <https://news.gallup.com/poll/257870/poll-turnout-confirms-bulgarians-lack-faith-elections.aspx>
- Primatarova, A. (2020). Bertelsmann Stiftung, WGA 2020 Country Report-Bulgaria. https://www.wga-project.eu/docs/2020/country/WGA2020_Bulgaria_Report.pdf
- Stanev, K. ve diğerleri (2011). Regional Transformations of a State under Construction: Bulgaria, 1878-2002. *The Journal of Interdisciplinary History*, 42(1), 111-134. <http://www.jstor.org/stable/41291137>
- The World Bank; Bulgaria Country Note (2020). Enhancing the Contribution of Bulgaria's Public Research to Innovation: A Survey-based Diagnostic. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/501911605783029938/pdf/Enhancing-the-Contribution-of-Bulgaria-s-Public-Research-to-Innovation-A-Survey-based-Diagnostic.pdf>
- Toneva-Metodieva, L. (2018). Prospects for a Democratic Transformation of Postcommunist Society: The Case of Bulgaria. *Region*, 7(2), 35-50. <https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=bulgaria+state+syste>

Transparency International (2020). CPI 2019: Western Europe&European.
<https://www.transparency.org/en/news/cpi-western-europe-and-eu>